

ROBERT WALSER

vertaling Elisabeth Tonnard

Kleist in Thun

401

Kleist heeft kost en inwoning gevonden in een landhuis op een Aare-eiland in de omgeving van Thun. Precies weet men dat tegenwoordig na meer dan honderd jaar natuurlijk niet meer, maar ik stel me voor dat hij over een smal, tien meter lang bruggetje is gelopen en aan een belkoord heeft getrokken. Daarop zal iemand de trappen van het huis afgehagedisseld zijn om te zien wie er aan de deur is. 'Is hier een kamer te huur?' En, kort en wel, Kleist heeft het zich nu gemakkelijk gemaakt in de drie kamers die men hem voor een onwaarschijnlijk laag bedrag geboden heeft. 'Een bekoorlijk Bernermeisje voert mijn huishouding.' Een mooi gedicht, een kind, een wakkere daad, deze drie dingen zweven hem voor ogen. Voor het overige is hij niet helemaal in orde. 'Joost mag weten wat me mankeert. Wat heb ik toch? Het is hier zo mooi.'

Hij dicht natuurlijk. Af en toe reist hij per koets naar literaire vrienden in Bern en leest daar voor wat hij zoal geschreven heeft. Men prijst hem natuurlijk enorm, maar vindt de algehele persoon wat beangstigend. *De gebroken kruik* wordt geschreven. Maar wat zou dat? Het is lente geworden. De weilanden rond Thun zijn dichtbedekt met bloemen in volle bloei, dat geurt en gonst en doet en zingt en luiert, in de zon is het om gek te worden zo warm. Gloeiendrode bedwelmende golven stijgen Kleist naar het hoofd als hij aan zijn schrijftafel zit en dichten wil. Hij vervloekt zijn beroep. Hij had boer willen worden toen hij in Zwitserland kwam. Mooi idee dat. In Potsdam laat

zoiets zich makkelijk denken. Überhaupt halen dichters zich zo makkelijk iets in het hoofd. Vaak zit hij aan het venster.

Voor mijn part zo tegen tien uur in de ochtend. Hij is zo alleen. Hij wenst een stem nabij – wat voor stem? Een hand, goed, en dan? Een lichaam, maar waartoe? Het meer ligt geheel verloren in witte nevels en sluiers, omlijst door het onnatuurlijke, toverachtige gebergte. Hoe dat begoochelt en beklemmt. Het hele land tot aan het water is je reinste tuin en in de lichtblauwe hemel lijken bruggen vol bloemen en terrassen vol geuren te wemelen en te hangen. De vogels zingen onder al die zon en onder al dat licht zo mat. Ze zijn verzaligd en slaperig. Kleist steunt op zijn ellebogen, kijkt en kijkt en wil zichzelf vergeten. Het beeld van zijn verre noordelijke vaderland stijgt in hem op, hij kan het gezicht van zijn moeder duidelijk zien, oude stemmen, vervloekt dat alles – hij is opgesprongen en in de tuin van het landhuis naar beneden gelopen. Daar stapt hij in een bootje en roeit het open ochtendlijke meer op. De kus van de zon is eenmalig, en herhaalt zich telkens weer. Geen zuchtje wind. Er verroert zich nauwelijks iets. De bergen zijn als de proeve van een bekwaam decorschilder, of ze zien eruit alsof heel de omgeving een album was en een fijnzinnig dilettant ze voor de eigenares van het album op het lege blad heeft getekend, ter herinnering, met een vers. Het album heeft een bleekgroene omslag. Dat klopt. De bergen vooraan, aan de oever van het meer, zijn zo half en half groen en zo hoog, zo dwaas, zo wazig. La, la, la. Hij heeft zich uitgekled en werpt zich in het water. Hoe onzegbaar mooi hij dat vindt. Hij zwemt en hoort het lachen van vrouwen op de oever. De boot beweegt traag door het groenblauwe water. De natuur is als één grote liefkozing. Hoe dat genoeg geeft en tegelijkertijd zo pijn kan doen.

Vaak, vooral op mooie avonden, komt het hem voor alsof hier het einde van de wereld is. De alpen lijken de niet te beklimmen ingang tot een hooggelegen paradijs. Hij loopt op zijn kleine eiland heen en weer, stap na stap. Het meisje hangt wasgoed op tussen de bosjes, waarin een melodieuze, geel, ziekelijk mooi licht glanst. De gezichten van de sneeuwbergen zien zo bleek, in alles heerst een laatste, onaantastbare schoonheid. De zwanen die tussen het riet heen en weer zwemmen, lijken door de schoonheid en het avondlicht betoverd. De lucht is ziek. Kleist verlangt naar een wrede oorlog, een veldslag verplaatst te worden, hij ziet zich als een absolute nul, voor de wereld overbodig.

Hij maakt een wandeling. Waarom, vraagt hij zich met een glimlach af, moet juist hij niets te doen hebben, niets aan te grijpen, niets omver te werpen?

Hij voelt hoe de sappen en krachten in hem zacht weeklagen. Zij hele ziel dorst naar lichamelijke inspanningen. Hij klimt tussen hoge, oude muren, waar de donkergroene klimop zich hartstochtelijk over het grauwe steengebroukkel heen slingert, naar de slotheuvel. In alle hooggeplaatste ramen glanst het avondlicht. Boven, aan de rand van de rotshelling, bevindt zich een sierlijk paviljoen, daar zit hij en werpt zijn ziel in het glanzend-heilig-stille uitzicht omlaag. Hij zou nu verbaasd zijn als hij zich goed kon voelen. Een krant lezen? Hmm? Een onbenullig gesprek met een of andere welgerespecteerde, officiële schaapskop voeren over politiek of algemeen belang? Ja? Hij is niet ongelukkig, heimelijk gelooft hij dat diegene gelukkig is die troosteloos kan zijn: natuurlijk en krachtvol troosteloos. Met hemzelf is de stand van zaken een kleine, gebogen nuance slechter. Hij is te fijngevoelig, te zeer tegenwoordig met heel zijn besluiteloze, voorzichtige, achterdochtige geest, om ongelukkig te zijn. Hij zou willen schreeuwen, huilen. God nog aan toe, wat heb ik toch, en hij stuift de donkere heuvel af. De nacht doet hem goed. In zijn kamer aangekomen gaat hij, besloten tot razernij te werken, aan zijn schrijftafel zitten. Het licht van de lamp ontnemt hem het zicht op de omgeving, dat maakt hem helder en hij schrijft nu.

403

Op dagen dat het regent is het ontstellend koud en verlaten. De omgeving huivert hem aan. De groene struiken kermen en jammeren en regendruppelen om zonneschijn. Vuile, monsterlijke wolken glijden de bergtoppen als grote, brutale, dodende handen om de slapen. Het land lijkt voor het weer te willen wegkruipen, het wil ineenschrompelen. Het meer is hard en duister en de golven spreken boze woorden. Als een angstaanjagende waarschuwing giert de stormwind rond en kan nergens ontsnappen. Hij smaakt van de ene bergwand tegen de andere. Donker is het, en klein, klein. Het is allemaal vlak voor je neus. Knuppels zou je willen nemen en daarmee om je heen slaan. Weg daar, weg.

Dan schijnt de zon weer en is het zondag. Klokken luiden. De mensen komen uit de hooggelegen kerk. De meisjes en vrouwen in nauwe, zwarte, met zilver versierde rijglijfjes, de mannen eenvoudig en ernstig gekleed. Ze dragen gebedenboeken in de hand, en de gezichten zijn zo vredig en lieflijk alsof alle zorgen verdreven, alle rimpels van verdriet en geruzie vereffend en alle moeiten vergeten zouden zijn. En de klokken. Hoe ze je tegemoet schallen, je tegemoet springen met galmen en golven van geluid. Zoals het over heel het zondags omzonde stadje glinstert, schittert, blauwt en luidt. De mensen gaan uiteen. Kleist staat, door vreemde gewaarwordingen aangewakkerd, op de kerktrap en

volgt de bewegingen van de mensen die afdalen. Er is menig boerenmeisje bij dat als een geboren prinses, hoogheid en vrijheid gewend, de treden afschrijdt. Er zijn mooie, jonge, gespierde knapen van het land, en van wat voor land, geen platteland, geen jongens van vlakten, maar jongens die zijn komen opdruken uit diepe, wonderlijk in de bergen uitgeholde dalen, nauw vaak, als de arm van een wat onalledaags uitgevallen, groter soort mens. Dat zijn jongens van bergen waar de akkers en velden steil in de diepten naar beneden vallen, waar het geurende, warme gras op nietige vlakken pal naast huiveringwekkende afgronden groeit, waar de huizen als stipjes aan de weiden kleven wanneer iemand onder op de brede landstraat staat en hoog opkijkt om te zien of er daarboven misschien nog mensenwoningen zouden kunnen staan.

Kleist houdt van de zondagen, en ook van de marktdagen, waarop het wemelt en wriggelt van de blauwe kielen en klederdrachten op straat en in de hoofdstraat. Daar, in de hoofdstraat, zijn onder het trottoir in stenen gewelven en lichte kramen koopwaren opgestapeld. Marktlui schallen boers-koket hun voordelige kostbaarheden over straat. Meestal schijnt op zo'n marktdag ook de meest heldere, warme, meest dwaze zon. Kleist laat zich door het vriendelijke, bonte mensengewoel heen en weer duwen. Overal ruikt het naar kaas. In de betere zaken treden ernstige, nu en dan mooie plattelandsvrouwen bedachtzaam binnen om inkopen te doen. Onder de mannen zijn er veel met een tabakspijp in de mond. Varkens, kalveren en koeien worden voorbijgetrokken. Een man staat op straat en lacht en drijft zijn roze biggetje met stokslagen op. Het wil niet lopen, hij neemt het onder de arm en draagt het verder. Uit de kleren dampt de wasem, uit de kroegen klinkt lawaai van drinkende, dansende en etende mensen. Al die geluiden, en heel de vrijheid van die klanken! Koetsen kunnen er vaak niet meer door. De paarden zijn helemaal omsingeld door onderhandelende en keuvelende mensen. En de zon schittert zo exact op de voorwerpen, gezichten, doeken, korven en waren. Alles beweegt, en het schitteren van de zon moet zich op zo'n fraai natuurlijke wijze mee voortbewegen. Kleist zou willen bidden. Geen majestueuze muziek vindt hij mooier en geen ziel fijner als muziek en ziel van deze mensendrukke. Hij heeft zin op een van de trapbordessen te gaan zitten die naar de straat voeren. Hij loopt verder, aan vrouwen voorbij met hoogopgenomen rokken, aan meisjes met korven op het hoofd die ze rustig en bijna edel dragen, zoals Italiaanse vrouwen hun kruiken op afbeeldingen die hij kent, aan mannen die bulderen en aan dronkaards, aan politieagenten, aan schooljongens die hun schooljongensplannen met zich rond dragen, aan schaduwplekken die koel ruiken, aan zeilen, stokken, eetwaren, valse sieraden, muilen, neuzen, hoeden, paarden,

sluiers, dekens, wollen kousen, worsten, boterbollen en kaasplanken voorbij, uit het gewemel, tot aan een brug over de Aare, waar hij aan de leuning blijft staan, om in het diepblauwe, heerlijk voortstromende water te kijken. Boven hem glinsteren en stralen de slottorens als vloeibaar-bruinachtig vuur. Het is een half Italië.

Soms, op doordeweekse dagen, schijnt hem het hele stadje door zon en stilte betoverd. Hij blijft staan voor het zonderlinge oude Raadhuis met het scherpgekante jaartal in het blankglanzende muurgesteente. Alles ligt zo verloren, als de uitbeelding van een of ander volkslied dat de mensen vergeten zijn. Nauwelijks leven, neen, helemaal niet. Hij klimt de met hout overdekte trap naar het voormalig grafelijk slot op, het hout ruikt naar ouderdom en voorbijgegangene mensenlevens. Boven gaat hij op een brede, gewelfde, groene bank zitten voor het uitzicht, maar hij sluit zijn ogen. Ontzettend, hoe slaperig, stoffig en levenloos het er allemaal uitziet. Het meest nabije ligt als in de meest verre, witte, wazige, droomachtige verte. Alles gaat in een warme wolk gehuld. Zomer, maar wat voor zomer eigenlijk? Ik leef niet, roept hij, en hij weet niet waarheen hij zich met ogen, handen, benen en adem wenden moet. Een droom. Er is niets hier. Ik wil geen dromen. Tenslotte zegt hij zichzelf, hij leeft ook veel te eenzaam. Hij huivert, te moeten ondervinden hoe verstokt hij zich tot de wereld rondom hem verhoudt.

Dan komen de zomeravonden. Kleist zit op de hoge kerkhofmuur. Het is heel vochtig en tegelijk uiterst zwoel. Hij knoopt zijn hemd open om zijn borst te bevrijden. Onder hem, als door een machtige godenhand in de diepte geworpen, ligt het geel- en roodachtig beschenen meer, maar het licht lijkt geheel uit de waterdiepte op te gloeien. Het is als een brandend meer. De alpen zijn tot leven gekomen en dompelen hun voorhoofden met geweldige bewegingen in het water. Zijn zwanen cirkelen daaronder rond zijn stille eiland, en boomkruinen zweven daar in donkerder, zingender en geurender zaligheid overheen. Waar overheen? Niets, niets. Kleist drinkt alles in. Het hele donkerglanzende meer lijkt hem een juweel, op een slapend, groot, onbekend vrouwenlichaam. De linden en dennen en bloemen geuren. Er is een stil, nauw waarneembaar geluid, hij hoort het, maar hij ziet het ook. Dat is het nieuwe. Hij wil het ongrijpbare, het onbegrijpelijke. Onder op het meer schommelt een boot. Kleist ziet haar niet, maar hij ziet de lampen die haar begeleiden heen en weer slingeren. Hij zit daar, gezicht voorovergebogen, als zou hij tot de doodssprong in het beeld van de magnifieke diepte bereid zijn. Hij zou het beeld willen toesterven. Hij zou alleen nog ogen willen hebben, alleen nog één

enkel oog zijn. Nee, heel, heel anders. De lucht zou een brug moeten zijn en het hele panorama een rugleuning om tegenaan te leunen, zinnelijk, gelukkig, moe. De nacht komt, maar hij heeft geen zin om naar beneden te gaan, hij werpt zich op een onder struiken verborgen graf, vleermuizen scheren om hem heen, de spitse bomen lispelen met zacht aantrekkende windvlagen. Het gras ruikt zo lekker, waaronder de skeletten van de doden liggen. Hij is zo pijnlijk gelukkig, te gelukkig, daarom zo wurgend, zo droog, zo pijnlijk. Zo alleen. Waarom komen de doden niet om zich een half uurtje te onderhouden met de eenzame man? Op een zomernacht moet je toch een geliefde hebben. De gedachte aan blankglanzende borsten en lippen jaagt Kleist de berg af, naar de oever, het water in, zijn kleren aan, lachend, huilend.

406

Weken gaan voorbij. Kleist heeft één stuk, twee, drie stukken vernietigd. Hij eist het hoogste meesterschap, goed, goed. Wat is dit. Gearzeld? In de prullenbak. Nieuwer, wilder, fraaier. Hij begint aan *De veldslag van Sempach*, met in het middelpunt de figuur van Leopold van Oostenrijk, wiens wonderlijke lot hem prikkelt. Tussendoor herinnert hij zich de *Robert Guiskard*. Dat wil hij groots hebben. Het geluk een man te zijn van verstandige overweging en simpele gevoelens, ziet hij, tot puin uiteengesprongen, als dreunende en smakkende rotsblokken de bergstorting van zijn leven afrollen. Hij helpt nog een handje, het is nu besloten. Hij wil het dichtersongeluk totaal overgeleverd zijn: het is het beste dat ik zo snel mogelijk te gronde ga!

Zijn werk doet hem grimassen, het mislukt. Tegen de herfst wordt hij ziek. Hij verbaast zich over de zachtaardigheid die nu over hem komt. Zijn zuster reist naar Thun om hem mee naar huis te nemen. Diepe groeven lopen door zijn wangen. Zijn gezicht heeft de trekken en de kleur van iemand die in zijn ziel is opgevreten. Zijn ogen zijn ziellozer dan de wenkbrauwen erboven. Het haar hangt in dikke, piekerige, samengeklompte strengen op het voorhoofd, dat verwrongen is van alle gedachten die hem, zoals hij zich verbeeldt, in smerige gaten en krochten onder getrokken hebben. De versregels die in zijn hoofd klinken, komen hem voor als ravengekras, hij zou zijn geheugen willen uitrukken. Het leven zou hij willen leeggieten, maar de schalen van het leven wil hij eerst verbrijzelen. Zijn verbolgenheid lijkt op zijn verdriet, zijn honen op zijn klagen. Wat is er mis met je, Heinrich, liefkoost de zuster hem. Niets, niets. Dat ontbrak er nog aan, dat hij zou moeten zeggen wat er met hem mis is. Op de vloer van zijn kamer de manuscripten, als hopeloos door vader en moeder verlaten kinderen. Hij geeft zijn zuster een hand en ziet haar enkel lang en stilzwijgend aan. Het lijkt al op een wezenloos staren, en het meisje huivert.

Dan reizen ze af. Het meisje dat Kleists huishouding heeft gevoerd, zegt hen gedag. Het is een stralende herfstmorgen, de wagen rolt over bruggen, aan mensen voorbij, door grofgeplaveide stegen, mensen kijken uit de ramen naar buiten, aan de hemel, onder bomen is vergeeld gebladerte, alles is zuiver, herfstachtig, wat nog meer? En de voerman heeft een pijp in zijn mond. Het is zoals altijd. Kleist zit in een hoek van de wagen gedrukt. De torens van het slot van Thun verdwijnen achter een heuvel. Later ziet Kleists zuster in de verte nog een keer het schitterende meer liggen. Het wordt al een beetje fris. Landhuizen verschijnen. Tjonge, zulke voorname landgoederen in zo'n bergachtig gebied? Verder. Opzij kijkend, vliegt en zinkt alles naar achter weg, alles danst, draait en verdwijnt. Er gaat al veel in een herfstachtige sluier gehuld, en alles is enigszins verguld door een beetje zon, schijnend uit de wolken. Zulk goud, hoe het glanst, en hoe je het toch slechts in de modder rapen kan. Pieken, rotswanden, dalen, kerken, dorpen, starende mensen, kinderen, bomen, wind, wolken, ja wat? Is het iets bijzonders? Is het niet het weggeworpen-gewoonste? Kleist ziet niets. Hij droomt van wolken en afbeeldingen en een beetje van lieve, voorzichtige, strelende mensenhanden. Hoe gaat het, vraagt de zuster. Kleist trekt met zijn mond en wil een beetje naar haar glimlachen. Het gaat, maar moeizaam. Het voelt alsof hij voor zijn mond een rotsblok had moeten wegrollen, om te kunnen glimlachen.

407

De zuster waagt het voorzichtig over het spoedig oppakken van een praktisch emplooi te spreken. Hij knikt, denkt er zelf net zo over. Musicerende, lichte schijnsels flakkeren door zijn geest. In wezen, als hij eerlijk is, voelt hij zich nu heel goed; getroffen, maar tegelijk goed. Iets doet hem zeer, ja, inderdaad, heel juist, maar niet in de borst, ook niet in de longen, niet in zijn hoofd, wat? Werkelijk? Nergens? Toch wel, een klein beetje, ergens, zo, zodat het niet precies te zeggen is. Kortom, niet de moeite waard om er op in te gaan. Hij zegt iets, en dan zijn er momenten, waarop hij simpelweg kinderlijk gelukkig is, en het meisje zet dan natuurlijk meteen een wat streng, bestraffend gezicht op, om hem er toch ook een beetje op te wijzen hoe eigenaardig hij eigenlijk met zijn leven speelt. Het meisje is nu eenmaal een Kleist en heeft een educatie genoten, dat, wat de broer overboord had willen gooien. Ze is natuurlijk zielsblij dat het hem beter gaat. Verder, hé, ho, wat een rit. Maar ten langen leste moet men hem laten lopen, de postwagen, en als allerlaatste kan men zich nog de opmerking veroorloven dat aan de façade van het landhuis dat Kleist bewoond heeft, een marmeren plaat hangt die erop wijst wie daar gewoond en gewerkt heeft. Reizigers die de alpen willen toeren kunnen het lezen, kinderen uit Thun lezen het en spellen het, cijfer voor cijfer en kijken elkaar dan vragend

aan. Een jood kan het lezen, een christen ook, als hij tijd heeft en niet hoeft te denken aan de vertrektijden van de trein, een Turk, een zwaluw, voor zover zij interesse heeft, ik ook, ik kan het bij gelegenheid ook weer eens lezen. Thun bevindt zich aan de ingang tot het Berner Oberland en wordt jaarlijks door vele duizenden toeristen bezocht. Ik ken de omgeving een beetje omdat ik er beambte ben geweest in een bierbrouwerij. De omgeving is beduidend mooier dan ik haar hier heb kunnen beschrijven, het meer is eens zo blauw, de hemel nog drie keer zo mooi, Thun heeft een nijverheidstentoonstelling gehouden, ik weet niet, ik geloof vier jaar geleden.

Uit: Robert Walser, *Sämtliche Werke in Einzelausgaben*, heruitgegeven door Jochen Greven; deel 2, *Geschichten*, Suhrkamp Verlag, Zürich 1985, p. 70-81. oorspronkelijke publicatie in *Die Schaubühne*, juni 1907